

„A zuhanás is repülés”

Beszélgetés Varga Emesével Soóky László születésének 70. évfordulóján

Soóky László az elmúlt negyven év szlovákiai magyar irodalmi életének egy különleges alakja volt. Első kötete, a *D. I. vándorlása* negyven évvel ezelőtt jelent meg. A pályáját költőként kezdő irodalmár a verseken kívül több gyermekkönyv és dráma szerzője is. Ez utóbbi műfaj mondhatni meghatározta munkásságának utolsó éveit. A születésének hetvenedik évfordulója kapcsán Varga Emese dramaturgot, a Komáromi Jókai Színház művészeti vezetőjét kérdeztem Soóky László drámairodalmi munkásságáról és munkakapcsolatokról?

– **Hogyan találkoztál Soóky László munkásságával?**

– A Jókai Napok a rendszerváltást követően valódi színházi és közösségi esemény volt. Azt hiszem, 1993–94-ben itt találkoztam Soókyval először. A marcelházi Jé Kiszínpad rendezője volt, vagy épp a zsűriben ült, pontosan már nem emlékszem, csak arra, hogy rendszeresen jártam a szakmai beszélgetésekre, s próbáltam tanulni – jegyzetelni is –, hogy mit mondanak, hogyan kell színházat csinálni. Amikor 1995-ben felvettek a pozsonyi Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturg szakára, Soóky a Komáromi Jókai Színház dramaturgjaként dolgozott, megkerestem őt, hogy tanácsot kérjek a hogyan tovább-bal kapcsolatosan. Kérdeztem, mit olvassak, nézzek – mondta, hogy mindent, amit csak lehet... Kellott néhány év, amíg megértettem, hogy miért tért ki a válasz elől, hogy a „dolgok” úgy egyszerűek és bonyolultak, ahogy gondolom, hogy van úgy, hogy valami majdnem úgy van, de attól még egyáltalán nincs úgy, hogy a világról, színházról, szövegről alkotott rögeszméim milyen gyorsan illannak el, megélt tudás, megkínódott tapasztalat, belső érzékenység nélkül. Úgy másfél évtizeddel később találkoztunk újra, akkoriban kezdett ismét kritikákat írni az előadásokról az Irodalmi Szemlébe. A színház megalakulásának 60.évfordulójára akartunk kiadni egy interjúkötetet, és szerettem volna egy interjút készíteni vele is. Hosszan beszélgettünk színházról, drámáról, szlovákiai magyar közösségről – sok mindenben hasonló volt a véleményünk. Az interjú végül sosem készült el, mert azt mondta, a dramaturg egy láthatatlan ember, nem kell, nem szabad kirakatba

rakni, s bár fontos előadásokban dolgozott (*Hegedús a háztetőn, Liliom, Nem félünk a farkastól*), nem akarta, hogy ennek ilyen jellegű nyoma legyen. De ez a beszélgetés akkor azért elindított egy folyamatot. Soóky akkor egy kisregényen dolgozott *Piros ász oszt, nem oszt* volt a címe (részleteket publikált is a Szemlében), mi pedig Benkő Gézával egy olyan szöveget kerestünk, amely a szlovákiai magyar kisem-ber meg nem írt történeteit dolgozza fel. Megkerestük hát Soókyt azzal, hogy nem írná-e meg ezeket a történeteket monodrámának. Valahogy így született *A nagy (cseh)szlovákiai magyar csönd*, melynek a bemutatója 2016. február 27-én volt a Tiszti Pavilon dísztermében. 2016 májusában pedig megalakult a Dialóg nonpro-
fit szervezet, mert a visszajelzésekből, a sikerből azt gondoltuk, intézményesíteni kell valahogy ezt a törekvést, mert különben nagyon esetlegessé válik. A szerve-
zetnek Soóky Laci is alapítótagja volt, s haláláig aktívan részt vett a munkánkban.

– Milyen közös projektjeitek voltak?

– A *Csőnd* után újabb drámaszövegek születtek. Laci nagyon intenzíven dolgo-
zott, néha nem is tudtuk őt követni. Rengeteg ötlete volt, s hála Istennek sokat
sikerült is megvalósítani, megírni, de volt néhány, amire már nem maradt idő...
Tizennyolc drámaszöveg születésénél lehettem „jelen”. Talán mondhatom, hogy
dramaturgként együtt dolgoztam a szerzővel, bár inkább csak tanú, cinkostárs
és beszélgetőpartner lehettem, amiért végtelenül hálás vagyok, mert az alkotás
folyamatának misztériumát még sosem láttam korábban ilyen közlőről. Három
drámakötet (*A kóklerek forradalma, a Meg a Sátán, meg én, Prágai maffia*) foglalja ösz-
sze ezt a drámai életművet. Nyolc és fél próbafolyamatban dolgoztunk együtt: *A
nagy (cseh)szlovákiai magyar csönd, az Azonos időben való létezés, Egy disznótor pontos
leírása, Papa különböző hangszereken hegedül, A nagy (cseh)szlovákiai magyar gulyás-
parti, A bőgős fia meg az ördögök, a Dögölj meg, drágám, a Papa, ha meghal és a Meg a
Sátán, meg én*. Ez utóbbi hivatalos bemutatóját több körben elsodorta a járvány,
de az első megbeszéléseken és egyeztetéseken még Laci is részt vett. Az *Asszisi
próbafolyamatában* sajnos már nem... Nagyon izgalmas szellemi kaland volt ez
az időszak számomra, illetve azok számára, akik részt vettek ebben a munkában.

– Melyik a kedvenc drámád tőle?

– Nehéz ezt megmondani, mert mindegyik fontos volt, csak mindegyik másért.
A történeti trilógiát (*Csőnd – Disznótor – Gulyásparti*) nagyon szeretem, olyan ez
számomra, s úgy érzem, a nézők számára is kicsit olyan volt, mint egy élő fel-
vidéki történelemkönyv, csak olyan gondolatokkal, témákkal, melyeket nem il-
lik a történelemkönyvekben feljegyezni. Ugyanakkor a *Meg a Sátán, meg én* című
monodrámája, mely teljesen elrugaszkodik a szlovákiai magyar valóságtól,
szintén nagyon izgalmas szöveg. A *Papa különböző hangszereken hegedül* pedig vala-
hogy a személyessége, finomsága miatt áll közel a szívemhez.

– Szerinted milyen hatással van a munkássága a felvidéki magyar kultúrára?

– Soóky írói, újságírói életműve nagyon sokrétű, én most csak a drámáiról beszélek, hiszen vannak avatottabb szakemberek, akik a verseiről vagy a prózai írásáról tudnak szólni. Egy évtizeddel ezelőtt még sokan mondták (mondtam magam is), hogy szlovákiai magyar dráma márpedig nincsen. 2016-ban – Soóky drámai sorozatának köszönhetően – elindult egy folyamat, s ma már ez a megállapítás érvényét veszítette. Szerintem ez nagyon fontos. A szlovákiai magyar dráma visszakértült a közbeszédbe, újra fontos, érdekes lett, fiatal szerzők foglalkoznak a dráma műfajával, s egyre több teret és lehetőséget kap ez a téma a kulturális intézményeink falain belül is. Soóky László drámai életműve, úgy vélem, megváltoztatta a szlovákiai magyar drámával kapcsolatos gondolkodásmódot. Magasabb szintre került a műfaj, és emellett úgy érzem, megváltoztatta azt a szemléletet is, mely szerint a kortárs dráma vagy valami különleges szűk réteg számára íródó kísérleti alkotás, vagy valami heroikus kinyilatkoztatás a szlovákiai magyarság identitásáról (még akkor is, ha ez nem állja meg a helyét). Soóky drámái megmutatták, hogy ez a forma – a színházi keret – is lehetőséget ad arra, hogy a közösségről őszintén beszéljünk, s lényegi ellentmondásokat, kérdéseket fogalmazzunk meg.

– Lehetnek relevánsak Soóky drámái a Felvidéken kívül is?

– 2019-ben az *Egy dísznótor pontos leírása* című előadásunk meghívást kapott Debrecenbe, a Deszka fesztiválra. Be kell, hogy valljam, kicsit tartottam tőle, hogyan fogadják majd, mennyire lesz a történet, az előadás úgymond „egzotikum”, hiszen az 1968-as eseményeket nem teljesen lehet párhuzamba állítani az 1956-os forradalommal. Nagy öröm volt számunkra, hogy a Lajos András által előadott Soóky-monodráma éppúgy megszólalt Debrecenben, mint bármelyik felvidéki kisvárosban. *A nagy (cseh)szlovákiai magyar gulyáspartit* – mely az elhazudott rendszerváltásról is szól – Budapesten talán még jobban értették, mint Pozsonyban. *A Dögölj meg, drágám* című kétszereplős abszurd játékot a szarvasi Cervinus Teátrumban mutattuk be. Ha jól tudom, tervben van, hogy tévéjátékot készítsenek belőle az alkotók. Szóval nem gondolom, hogy csak a szűk régió belül lehetne értelmezni ezeket a szövegeket. Az más kérdés, hogy Közép-Európán kívül vajon működnek-e. Keszég László rendező, aki több Soóky-szöveget is színpadra állított (a *Papa különböző hangszereken hegedül* és *A nagy (cseh)szlovákiai magyar forradalmi gulyásparti* rendezője volt), írta a harmadik drámakötet, a *Prágai maffia* előszavában, hogy mekkora élmény volt számára a *Papa hegedül* dunamocsi bemutatója, amikor a nézőtéren ülők nemcsak azt értették, hogy miről szól a történet, hanem pontosan be tudtak azonosítani minden szereplőt, minden helyszínt, minden gesztust – hiszen részben a falujukban játszódik a történet. Mondanom sem kell, majd szétszedték a házat! A ráismerés lehetősége és az ebből fakadó öröm is idekapcsolja ezeket a drámaszövegeket. Hogy fennmaradnak-e ezek a szövegek 50-100 év múlva is, hogy játsszák-e majd őket, nem tudom. De

nemcsak az örökkévalóság mércéjével lehet/kell mérni egy-egy alkotást. Abszolút értelemben persze fontos, mi akad fenn az idő rostáján, de azt hiszem, az is nagyon fontos, hogy az adott pillanatban, korban, közegben mi az, ami előremozdít egy helyzetet. Elvitathatatlan tény, hogy Soóky mint drámaíró hatással volt erre a közösségre, mind szakmailag, amint azt korábban említettem, mind az egyes előadások szintjén: hatott a nézőközönségre, talán közelebb hozta hozzánk saját történeteinket.

– Volt valamilyen mozgatórugója a drámáinak, vagy akár annak, hogy ezzel a műfajjal kezdjen foglalkozni, hiszen a pályája elején elsősorban költő volt?

– Ha a pályája fejlődését nézem, a rendszerváltás előtti időszakban kritikákat, recenziókat írt a színházról, később amatőr színjátszócsoportokban rendezett, de írt jó néhány bábszínpadi adaptációt is. A profi színházzal először – ha jól tudom – 1994-ben került kapcsolatba, két évad erejéig, Holocsy István váratlan haláláig dolgozott a színházban. A dráma nagyszerű lehetőség, forma a világ ellentmondásosságának ábrázolására. Úgy vélem, ezért is foglalkoztatta Soókyt. Mert egyszerre ad lehetőséget arra, hogy ugyanannak a helyzetnek többféle arca is megjelenhessen, hogy nem abszolút igazságokat és kinyilatkoztatásokat kínál, hanem, az igazság valódi természetét, sokféleségét mutatja meg. Valahol mindegyik drámai szövegében ott van a látszat és valóság konfliktusa, semmi nem az, aminek látszik. A tragédia mindig komikus, a legkacagtatóbb tréfák mélyén sok-sok fájdalom rejlik. A nagy ügyek banálisak és a kis gesztusok válnak nemessé és sorsfordítóvá. Egyébként azt hiszem (aztán lehet, hogy ez csak egy szubjektív benyomás csupán), hogy a versei is hordozzák ezt az ellentmondásosságot, többarcúságot.

– Az utolsó darab, ami bemutatásra került, az *Asszisi Szent* volt. Milyen volt a fogadtatása? Megtekinthető lesz valahol az idei évben?

– Az *Asszisi* – eredeti címén *Asszisi Szent vádbeszéde* a legnehezebb szövege mind közül. S talán azt is mondhatom, a legkevésbé drámai. A szerző maga is esszédrámaként jelölte meg a műfaját, s valahol a szöveg billeg e két műfaj között. Fontos szövegnek tartom, és nagyon örülök, hogy a járványhelyzet miatt ugyan kicsit megkésve, de sikerült bemutatnunk 2021 augusztusában Telihay Péter rendezésében Culka Ottó és Molnár Xénia közreműködésével a Komáromi Jókai Színház Stúdiószínpadán. Nehéz próbafolyamat volt, nem adta magát könnyen a szöveg, és sajnos a szerző már nem adott hozzá kulcsot. Ráadásul ő maga is küzdött azzal, hova fut ki Asszisi szent önostorozó vádbeszéde. Az utolsó drámaszöveg, de valamikor a *Gulyásparti* után kezdte írni. Újra és újra nekifutott, hozzátett, elvett a szövegből, s bár megírta a befejezését, de lezáratlan maradt. Telihay Péter előbb rádiójátékként rendezte meg Culka Ottóval, akkor még kicsit mást gondoltunk a szövegről, később találta ki Péter, hogy lehet ezt a szöveget kicsit elemelni, hogy ne csak ez a maró vád és önvád működjön benne, hanem kapja meg azt a

könnyed humort is, ami a korábbi Soóky szövegeket jellemezte. A közönség számára, úgy vélem, megosztó volt, ami egyáltalán nem baj, sőt, ez mutatja, hogy a probléma, amiről az *Asszisi* beszél – a szlovákiai magyar közösség alapvető dilemmái, kihagyott lehetőségei, önsorsrontása – még nincs a helyén, mindenki másképp viszonyul ehhez, vannak, akik beismerik ezeket a félrecsúszott helyzeteket, s van néző, aki számára ez kellemetlen. Nem hiszem, hogy baj az, ha egy színházi előadás kilép a társadalmi komfortzónából, sőt. Ez a dolga.

– **Várhatók a közeljövőben újabb színpadi adaptációk?**

– A *Meg a Sátán, meg én* hazai bemutatójára még nem került sor. Laci azon a napon ment el, amikor a bemutatóját kitzúztuk: 2020. február 15-én. A járvány miatt ez már lassan két éve csúszik, mindig továbbkerül... Ezzel még mindenképpen adósok vagyunk.

– **Van esetleg egy olyan idézet, gondolat Soóky Lászlótól, amit a felvidéki magyarság zászlajára – ha lenne ilyen – kellene tűzni?**

– Ahogy azt említettem, Soóky került a zászlóra tűzendő jelszavakat. A zászlókra, azt hiszem, egyértelmű jelszavakat tűznek, lényege az egyszerűsítés, hogy mindenki számára világos legyen, mi az irány. Na ez az, ami szerintem őt nem igazán érdekelte. Az egyértelmű irányok. A felvidéki magyarság számára szerintem az a fajta önreflexió és önkritikai készség kifejlesztése lenne fontos, amit ő a drámaszövegeiben megmutatott. Az, hogy a helyzeteket ne csak egy módon értékeljük és skatulyázzuk, hanem finomabb, elemzőbb módon akarjuk megérteni. Mert egy helyzet nem fekete, vagy fehér, hanem „Hol fekete, hol meg fehér”. Vagy hogy az utolsó verseskötet címe mellé még egy idézettel éljek: „a zuhanás is repülés”.

Oszlopok 1